

SAT-2G.307-2-PP-04

Обърнатата призма в образованието

Анна Георгиева

The Inverted Prism of Education

Anna Georgieva

Abstract: *The paper presents the personal viewpoint of the author on recent educational reform in Bulgaria.*

Key words: *education, educational reform in Bulgaria*

ВЪВЕДЕНИЕ

Поредната реформа в образованието е като патрон с изместен център на тежестта – бавно се впива, разрушавайки и здравата тъкан в тялото, което загива от отравяне на кръвта, не от кръвозагуба или видимо наличие на животозастрашаващи рани. Не случайно освен икономическата вече се наблюдава и образователна миграция от България. Според статистическите данни през 2016/2017 г. над 1000 по-малко ще бъдат първокласниците [8]. Това са средно 45 паралелки ученици, които ще продължават да липсват в българското образование и училище. Проблемът не е ниската раждаемост, а миграцията и нежеланието на родителите децата им да бъдат обект на предварително обречен на неуспех експеримент. В образователната реформа ученикът не е център на образователното взаимодействие. Той е последното нещо, с което биха се занимавали, ако на учителите им остане време от писане на документация и допълнителни задължения. В следващото изложение маркирам само някои от проблемните пунктове в образователната система и стартирала реформа, като с това те не се изчерпват.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Знанието, индивидуалността и личността на ученика са поставени и изтикани на последно място, под повърхността, а всъщност трябва да бъдат най-високата ценност и цел в провеждането на образователната промяна.

За мен един от най-съществените проблеми е, че реформата в образованието в България стартира и се реализира без да са налични и приети от Министерство на образованието и науката (МОН) нужните регламентиращи я нормативни документи. Няма единство и съгласие между специалистите, експертите от МОН и обществеността за съдържанието и стойностните неща в стартиралата тотална промяна в сферата на образованието, която касае всички и най-вече изграждането на бъдещите граждани на България. Това създава много неясности и възможности при обществените обсъждания глобално да се променя съдържанието и философията на всеки от документите – деветнадесетте Държавни образователни стандарта, Учебните програми по предмети и класове, Наредба за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти. Тоталната неяснота действа демотивиращо на работещите в системата и създава предпоставки за недобре обмислени и несъгласувани решения в окончателните нормативни документи, регламентиращи образователната система.

Промяната стартира едновременно в началото на трите етапа на образование – начален етап - в първи клас, в прогимназиален етап на основното образование - в пети клас, а междуременно се прави опит да се регламентирант и драстични

промени в гимназиален етап – с въвеждане на дуално обучение, промяна във формите за прием, обучение и завършване на средно образование. От учебната 2016/2017г. нищо в образованието няма да е същото, а приетите по старите учебни планове и програми ученици ще бъдат в заварено положение.

Друг съществен пропуск е, че проектите за учебни програми се представят по класове, а не цялостно, за да се вижда и коментира концепцията и съдържанието на обучението по конкретния учебен предмет в отделните етапи на образование, както и да се проследи дали има приемственост и пропуски в единната система от знания по този учебен предмет. Публикувани са само стандартите [3], които следва да се покрият в края на всеки етап от образование, но дали това ще присъства и как в учебните програми не става ясно в момента.

Обучението в първи и пети клас започва по новите учебни програми, но без да е приключила процедурата за одобряване на учебници и без такива да са налични.

Пред образователната практика съществуват два варианта: или проформа да се води, че се преподава и обучава по приетите през 2015 г. програми, но на практика да се работи по старите учебни програми, или всеки преподавател да изпробва свой вариант как с действащите учебници да опитва да преподава и учебен материал, който липсва в тях.

Особено в първи клас по отношение на оgramотяването е невъзможно с действащите буквари (2002-2016г.) да се изучават буквите в реда, посочен в Учебната програма по български език и литература за първи клас (общообразователна подготовка), приета и одобрена през 2015 г. [7]. В новата програма се изисква по-рано да се въведат букви на сонорните съгласни като се редуват с гласни. Това позволява по-рано да се премине към четене на срички, но то няма да е ефективно, защото няма да са изучени всички гласни звукове, за да се упражняват учениците в трансформиране на новия изучен съгласен звук с всеки от гласните звукове/букви. Това ще доведе до неумение на първокласниците в потока на речта чрез фонематичния слух правилно да диференцират сричките с неизучените още гласни, което от своя страна е предпоставка за допускане на повече грешки при предаване на звуко-буквените съответствия при писане и четене, което води и до по-ниска степен на разбиране на прочетеното и за писане с грешки. Това ще рефлектира негативно върху степента на езикова грамотност на учениците и уменията им за правилно писане – без прибавяне, заменяне или изпускане на букви.

В действащите в периода 2002-2016 г. буквари първо се изучаваха буквите на звучните съгласни, а веднага след тях – се въвежда буквата на съответстващия им беззвучен съгласен звук. В програмата от 2015 г. е приет точно обратният подход, което отново поставя в невъзможност изпреварващо да се прочитат текстове с неизучена още буква, а в уроците за изучаване на звучния съгласен няма да се отработва сега вече изучения в предходния час беззвучен съгласен.

Тотално невъзможно ще е урокът за въвеждане на буква Я (,която се изучаваше в края на буквара, когато са изучени всички букви и те се съдържат в текста) сега да бъде използван и изучаван непосредствено след запознаване с гласните и сонорните съгласни - както се изисква в програмата от 2015г.

Моето лично мнение е, че съществуват огромен риск и предпоставки първокласниците от випуск 2016/2017 г. да бъдат неограмотени на български език. Това е още по-опасно в контекста на статистическите данни, че за повече от 20% от постъпващите в първи клас българският език не е първи (роден) и основен за комуникация в семейна среда [1]. Това е предпоставка за възникване на вторична неграмотност и ранно отпадане от училище.

Следващ съществен проблем в образователната система е невъзможността в нея да се задържат мотивирани и стойностни преподаватели. Ниските равнища за

заплащане на труда и постоянно повишаващите се изисквания за квалификация, вменявани отговорности и изпълняване на административни дейности са на път да прогонят и малкото дългогодишни и добри учители. Към това се прибавя и високият процент на учителите, на които до 5 години предстои да се пенсионират.

Данните в „Националната стратегия за развитие на педагогическите кадри“ сочат, че е налице ясно изразена тенденция на застаряване на педагогическите кадри. Наблюдава се бързо намаляване на относителния дял на младите кадри на възраст до 34 години (2007 г. 15%, а през 2013 – 9,9%) и увеличаване дела на тези на възраст 55 и повече години (2007 - 16,8%, 2013 г.- 29,3%).

Основният дял от педагогически кадри на възраст 35 - 54 години намалява от 66,8 хиляди (2007 г.) на 54,0 хиляди (2013 г.), като относителното намаление на този дял спрямо общия брой на педагогическите кадри е със 7,4 процентни пункта [5, стр.7]. Няма приемственост между поколенията, а и трудно се задържат за по-дълъг период млади учители в училище. Дори в проекта за нова Наредба се предвижда възможността да могат да бъдат назначавани на длъжност „учител“ и лица без педагогическа правоспособност [7].

Във форумите учителите споделят вече и на глас своите негодувания срещу неуредените въпроси в стартиралата образователна реформа, което би могло да провокира и отказ от практикуване на професията или започване на стачни действия. Ето някои от мненията на учители:

„Но има и друго - ентузиазмът и светлината в очите на колегите от година на година се заменят от огорчение, тъга, гняв. "Вие, учителите, знаете какво да правите. Всичко е във ваши ръце.“ - се чува по официалните форуми от отговорни лица на най-високо ниво. И в същото време все повече време отделяме за водене на задължителната документация, все повече проверки ни очакват, все по-малко време за децата /а това е основното ни и най-важно задължение/. Не познавам колега начален учител, който да не дава всичко от себе си в работата с децата. И така трябва да е. Но системата бавно, но сигурно ни смачква. Няколко млади учители. Как да има? Ако човек мисли за насъщния и работи на няколко места, как да се отдаде на творчество и да вложи всичко от себе си в работата с децата?“ [4].

„Притесненията ни са свързани не само с подготовката за новата учебна година, но и с цялата бумащина и вменени ни "нови" отговорности. Отново учителят има само задължения - за съжаление свързани повече с воденето на документация, отколкото с пряката му работа. Всички говорим тихичко за новите изисквания при оформянето на разпределенията, изказваме недоволството си с ясното съзнание, че никой не се интересува от нашето мнение. Ясно съзнаваме, че професията ни не е привлекателна, че сме на дъното по заплащане. Нормално ли е да се привличат млади учители с обещания за 10 заплати при пенсиониране??? Нормално ли е експерти от РУО да имат изисквания към годишните ни разпределения, различни от вече одобрените? Нормално ли е годишното разпределение да е 200 стр.??? Към коя друга професия има сформирани обществен съвет или национален инспекторат? Никоя друга професионална общност няма да го допусне.“ [4].

Добро като замисъл, но неконтролирано, заложеното изискване за повишаване на квалификацията на учителите се превръща във възможност за реализиране на спа-туризъм с най-малко обременяване с информация, ако въобще се стигне до реално провеждане на обучение. Така регламентирано се инвестират целево полагащите се по 40 лв. годишно за повишаване на квалификацията на учителя, без реално да се провежда обучение. Отново високо сертифицирани с документи, но без реално получени знания. Това обезсмисля портфолиото като средство и доказателство за компетентности при атестиране на учителите [6].

Интересна е идеята на Министерство на образованието и науката тематиката и заглавията на курсовете за повишаване квалификацията на педагогическите специалисти да бъдат оповестени в сайт, но така се потъпква автономията на висшите училища и търсенето им като предпочитана форма за гарантирано качествено сертифицирано обучение, а се насочва интересът към краткосрочни тематични обучения с обем от 16 часа, като поне 8 часа трябва да са в присъствена форма, за което се предвижда да се присъжда по 1 кредит [6].

Накрая се стига до пряката педагогическа работа – преподаване и взаимодействие с учениците. С идеята за приобщаващо образование не се създават оптимални предпоставки за откриване и съобразяване с индивидуалните способности, потребности и интереси на учениците и за прилагане на диференциран подход в рамките на учебния час. Това става още по-трудно за реализиране при действащите изисквания за минимум от 22, но допускане и до 29 ученици в една паралелка, в която може да са интегрирани ученици със специфични трудности в ученето (дислексия, дисграфия), със специални образователни потребности (с нарушено зрение или слух, двигателни проблеми), с различна степен на владеене на български език (роми, бежанци). Всяка от тези групи ученици изисква различен подход при представяне на новия учебен материал и като форми за самостоятелно практическо прилагане на знанията и уменията, както и формите за проверяване на изпълнението на поставената задача. Ученикът без проблем в развитието ще бъде ощетен или пренебрегнат, в името на това да се постигне напредък на всички в класа.

Възможността ученикът да продължи обучението си в следващ клас и при наличие на крайна годишна оценка съответстваща на липса на знания и компетентности по определен учебен предмет [2], действа още по-демотивиращо за учениците да полагат старание в процеса на обучение и усвояване на знания. Почти невъзможно е да се продължи качественото обучение и образование в следващ клас при наличие на трайни и големи пропуски в основополагащите знания на учениците, защото следва да се надгражда над по същество липсващ компонент.

Знанието и компетентността вече не са ценност, а пожелателна придобивка.

Масовото навлизане на електронни средства за комуникация с родителите, както и постоянното наличие на електронни форми за представяне на новия учебен материал са на път да изместят и прекратят живото общуване в процеса на обучение. Не случайно в учебната програма по български език за първи и втори клас разделът вече е наречен „създаване на текстове“ [7], а не „формиране на комуникативно-речеви умения“ както беше в действащите до момента програми.

Поне в началните класове в обучението е необходимо учителят да обяснява, да демонстрира, да изписва на дъската, това което учениците трябва да записват в тетрадките си. От това зависи правилното изграждане на представа за извършването на умствени действия, алгоритъм на изпълнение на учебните задачи, поставят се основите на самообразованието на учениците. Не на последно място се формират и уменията за изразяване в свързан монологичен текст, както и уменията за аргументиране и вежливо общуване при възникнали затруднения при усвояване на информация.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Качественото обучение, трайното овладяване на знания от учениците във висока степен зависят от отдадеността и възможността учителите да работят спокойно и с желание, с яснота за визията и целите на образованието. Недобре обмислената и прибързано започната реформа по-скоро би имала негативен ефект и то върху ученици от три випуска едновременно, които през настоящата 2016/2017

учебна година започват или продължават образованието си в първи, пети и осми клас.

Съществуващите към момента реалности не ми дават основание да бъде оптимистично настроена за крайния резултат от стартирала реформа в сферата на образованието. В одобрените учебни програми съществуват редица проблемни пунктове, които създават предпоставки за специфични дефицити в знанията на учениците. В стремежа да се навакнат пропуските в нормативната регламентация на реформата се пропуска да се акцентира на потребностите, интересите на учениците, а усвояването на знания и умения е попътна, но не най-важна цел и приоритет.

Призмата в образованието е обърната и се крепи на нестабилната основа на ентузиазма на учителите, на които се възлагат много надежди, но към които се предявяват и много ненужни нормативни изисквания. Скоро образователната система ще се обезлюди – първо чрез изчезващите добри учители, а след това ще бъдат пропъдени и учениците, желаещи да получават качествени знания, а не само пребиваване в сградата „училище“.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] 20% от всички ученици в първи клас у нас са от ромски произход. Дарик, 08.04.2016, <https://www.plovdiv24.bg/novini/Bylgaria/20-ot-vsichki-uchenici-v-purvi-klas-u-nas-sa-ot-romski-proizhod-631978>
- [2] ЗАКОН за предучилищното и училищното образование, Обн., ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 1.08.2016 г.
- [3] НАРЕДБА № 5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка, Обн. - ДВ, бр. 95 от 08.12.2015 г., в сила от 08.12.2015 г. www.mon.bg/?h=downloadFile&fileId=8661
- [4] Начално образование. <https://bglog.net/nachobrazovanie/post/Готвите-ли-се-за-новата-учебна-година->
- [5] Националната стратегия за развитие на педагогическите кадри. <http://www.mon.bg/?go=page&pagelId=74&subpagelId=143>.
- [6] Проект на Наредба №/..... година за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти. <http://www.mon.bg/?go=page&pagelId=381&subpagelId=63>
- [7] Учебна програма по български език и литература за първи клас (общообразователна подготовка), <http://www.minedu.government.bg/?go=page&pagelId=1&subpagelId=28>
- [8] 1000 първокласници по-малко тази година в класните стаи. 24 часа, 22.08.2016. <https://www.24chasa.bg/novini/article/5723502>

За контакти:

Доц. д-р Анна Георгиева, катедра „Начална училищна педагогика“, СУ „Св. Кл. Охридски“, тел 02/9706/277, e-mail: georgieva76@abv.bg